

Denizli-Doğubeyazıt Güzergahındaki Selçuklu Kervansaraylarının Güncel Durumları Üzerine Bir Araştırma

Yasemin Akcakaya^{1*} ve Hicran Hanım Halaç²

¹Mimarlık/İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İstanbul, Türkiye (yaseminakcakaya@esenyurt.edu.tr)

²Mimarlık/Eskişehir Teknik Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye (hhhalac@eskisehir.edu.tr)
*sorumlu yazar

Özet – Anadolu İpek yolu üzerinde kurulan Selçuklu Kervansarayları, yolcuların konaklama, can ve mal güvenliklerinin sağlanmasına olanak sunmuştur. Gelişmiş ticaret sisteminin göstergesi olan bu yapılar Selçuklu mimarisinin en önemli örneklerinden olmuştur. Selçuklu Kervansarayları Denizli-Doğubayazıt Güzergâhı 2000 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Geçici Listesi' ne kabul edilmiştir. Doğu-batı, kuzey-güney ana yolları ve tali yolları şeklinde değerlendirilen Anadolu Kervan Yollarından doğu-batı hattı olarak kabul edilen bu güzergahta yer alan kervansaraylar döneminin en gelişmiş örnekleridir. Bu çalışmada ana güzergâhda yer alan kervansaraylardan yok olanlar ve günümüze kadar ulaşmış olanların tespiti yapılarak, kervansarayların dönemi, yapısal durumu, konumu ve mevcut işlevleri incelenmiştir. Arazi çalışmaları, arşiv ve kaynak taraması kullanılan başlıca yöntemlerdir.

Yapılan analizler, yerleşim içindeki kervansarayların büyük ölçüde yeniden işlevlendirildiğini, buna karşın yerleşim dışındaki yapıların çoğunlukla kalıntı hâlinde olduğunu ortaya koymaktadır. Yerleşim dışında konumlanan kervansarayların mola yeri olarak kullanılması, bu yapıların özgün işlevlerinin günümüzde yorumlanarak sürdürüldüğünü göstermektedir. Öte yandan, yerleşim dışında yer alan ve bütünlüklerini büyük oranda kaybeden yapıların oranının yüksek olması, terk edilen anıtsal yapıların zamanla ciddi boyutta bozulmaya uğradığını ve koruma açısından risk altında olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, işlevsel sürdürülebilirlik ile mekânsal entegrasyonu esas alan bütüncül miras yönetim stratejilerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler – Selçuklu Kervansarayları, Denizli-Doğubayazıt Güzergâhı, han, geçici miras, ipek yolu

A Study on the Current Situation of Seljuk Caravanserais on the Denizli-Doğubayazıt Route

Abstract – Seljuk Caravanserais established on the Anatolian Silk Road provided accommodation, life and property security for travelers. These structures, which are indicators of a developed trade system, have been the most important examples of Seljuk architecture.

The Seljuk Caravanserais Denizli-Doğubayazıt Route was accepted to the World Cultural and Natural Heritage Tentative List in 2000. The caravanserais located on this route, which is considered as the east-west line of the Anatolian Caravan Routes, are the most developed examples of their period.

In this study, the main route was divided into 6 routes as Doğu Beyazıt-Iğdır-Erzurum-Erzincan-Sivas, Sivas-Kayseri-Aksaray, Aksaray-Konya, Konya-Isparta-Denizli, Konya-Alanya and Antalya-Isparta-Burdur, and the caravanserais that had disappeared and those that had survived to the present were determined, and the period, founder, plan type, structural condition, location and current functions of the caravanserais were examined. Field studies, archive and source scanning are the main methods used. As a result of the research, it was determined that the Seljuk caravanserais that had survived to the present day were mostly courtyard and closed plan type, their structural condition was good, most of the structures were inactive and some were functionalized in line with commercial or cultural activities.

Keywords – Seljuk Caravanserais, Denizli-Doğubayazıt Route, han, tentative heritage, silk road

I. GİRİŞ

13. yüzyılın ikinci yarısı, Anadolu tarihinde siyasi istikrarın ve ekonomik canlılığın en yoğun yaşandığı dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte, mevcut ticaret yolları onarılmış, yeni güzergâhlar ise ulaşım ve ticaret amacıyla kullanıma açılmıştır [1]. Selçuklular ticaret amacıyla kullanılan bu yollarda tacirlerin konaklaması için

kervansaraylar inşa etmişlerdir [2]. Kervansaraylar, kervanlara hizmet eden bir yol üstü kuruluşu ve konaklama yapısıdır. Kervansaraylar Anadolu Selçuklu Devleti'nin kültürünü ve gücünü en iyi yansıtan yapı türü olduğu açıktır [3]. Bu yapılar, insanların ve hayvanların her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri (yiyecek, içecek, bol su, mescit, kütüphane, veteriner, doktor, berber vb.) donanıma sahiptir. Yazın kervansarayların kapalı bölümünde hayvanlar, iç avluyu

çevreleyen mekânlarda insanlar; kışın kapalı bölümdeki sekilerde insanlar, sekiden daha alt kotta bulunan zeminde hayvanlar olmak üzere insanlarla hayvanlar birlikte konaklardı [3]. Kervansaraylara gelen yolcular herhangi bir ücret ödemeksizin üç gün kervansarayda kalabilir ve bütün ihtiyaçlarını giderebilir olmaları, sosyal devlet anlayışının da bir göstergesidir. [4] Erken dönem Anadolu Türk mimarisinin örnekleri olan kervansaraylar, 13. yüzyılda Anadolu'nun sosyal ve ekonomik yapısını, kültürel ve fiziksel çevrede oluşan sentezin aşamalarının izlerini taşıyan yapılardır [5].



Şekil 1 Anadolu kervan yolları ([6] üzerine yazarlar tarafından işlenmiştir.)

En önemli Selçuklu kervansarayları, Anadolu'nun doğu-batı kuzey-güney noktaları arasında bağlantıyı sağlayan uluslararası ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır. Doğu-batı ilerleyen güzergâh dönemin önemli ticaret bölgeleri Antalya ve Alanya liman kentlerinden başlayarak Anadolu'nun iç bölgelerine doğru Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum gibi merkezlerden geçerek İran'a, Anadolu'dan doğu bölgelerine ve Orta Asya'ya ulaşmaktadır. Anadolu'da kervansaray inşa faaliyetlerine II. Kılıçarslan dönemiyle birlikte başlanmış olup, ilk örneklerin Konya-Kayseri güzergâhında konumlandığı görülmektedir. Bu güzergâh, dönemin önemli ticaret yollarından biri olması bakımından stratejik bir hat üzerinde yer almaktadır ([7], [8], [9]). Bu bilgiler, Anadolu Selçukluları döneminde bu şehirleri birbirine bağlayan güzergâhın önemini göstermesi açısından dikkat çekicidir [10].

ÇEKÜL tarafından 2012 yılında Gökçe Günel'in araştırma ve yayımları temelinde, Osman Eravşar, Kurt Erdmann, Muhtarrem Ergin, Fügen İlter ve Orhan Cezmi Tuncer'in konuyla ilgili yayınlarından faydalanılarak hazırlanan İpek Yolu-Kültür Yolu haritası yayımlanmıştır [6]. Doğu-batı, kuzey-güney ana yolları ve tali yolları şeklinde değerlendirilen Anadolu Kervan Yollarından doğu-batı hattı olarak kabul edilen Denizli-Doğubeyazıt Güzergâhı 2000 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Geçici Listesi'ne kabul edilmiştir [11]. 2000 yılında listeye dâhil edilen diğer geçici miraslarda da olduğu gibi bu kriterler mirasa ilişkin açıklamalar ile birlikte yer almamaktadır. UNESCO Web sayfasında kervansarayın tanımı yapılmış, önemi, genel mimari ve teknik genel özellikleri ile işlevleri açıklanmıştır. Yaklaşık 250 adet Anadolu kervansarayının olduğu bilinmekte olduğu, güzergâhın ise yaklaşık 40 adet han yapısından oluştuğu ve bunlardan 10 adedinin iyi korunmuş durumda olduğu belirtilmiştir. Bu hanlar Akhan, Ertokuş Han, Saadettin Han, Obruk Han, Ağzıkarahan, Sultan Han, Öresin Han, Sikre Han,

Mamahatun Kervansarayı ve Hacıbekir Han olarak listelenmiştir [11].

TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından bu güzergâh üzerinde yer alan han ve kervansaray yapıları: 'Akhan, Pınarbaşı Han, Eğridir Han, Pınarpazarı Hanı, Kantarcı Han, Sikre Han, Obruk Han, Oklu Han, Sultan Han, Akhan, Sünnetli Han, , Ertokuş Han, Kireli Han, Elikesik Han, Kavak Han, Kuruçeşme Han, Altınapa Han, Zazadin Han, Zincirli Han, Akbaş Han, Öresin Han, Ağzıkarahan, Han Camisi, Sultan Han, Lala Kervansaray, Gedik Han, Latif Han, Şahrük Köprüsü Han, Mugar Han, Cibci Han, Pervane Han, Kargı Han, Köprüköyü Hanı, Mamahatun Kervansaray, Hacı Bekir Han' olarak belirtilmiştir [12].

Bu çalışmanın amacı geçici listede yer alan ve ulusal seri miras özelliği taşıyan bu 33 adet kervansarayın günümüz durumlarının tespit edilmesidir.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Geçici listede yer alan Denizli-Doğubeyazıt Güzergâhı yukarıda belirtilen 33 adet kervansaray yapısından oluşmaktadır. Çalışma kapsamında adı geçen bu kervansarayların günümüz durumları tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın materyalini geçici miras listesinde yer alan ulusal seri mülkün tamamı oluşturmaktadır. Arazi çalışmaları, arşiv ve kaynak taraması kullanılan başlıca yöntemlerdir. Literatür ve arşiv kaynaklarına dayalı olarak yapılan inceleme sonucunda, yok olan ve günümüze ulaşan kervansarayların tespiti gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, mevcut kervansaraylar belirli kriterler çerçevesinde detaylı biçimde analiz edilmiştir. Bu kervansarayların incelenmesinde dikkate alınan başlıklar; kervansarayın dönemi, yapısal durumu, işlev ve konumu şeklindedir. Literatür taraması sonucu ulaşılan bilgiler, saha çalışmasında yerinde yapılan incelemelerle desteklenmiştir. Ana güzergâh üzerindeki 33 adet kervansaraya ait ulaşılan veriler tablolar şeklinde düzenlenmiştir. Her bir başlık için istatistiki hesaplamalar sonucu ulaşılan sayısal veriler sunulmuş ve bulgular betimsel olarak ifade edilmiştir.

III. BULGULAR

Selçuklu döneminde inşa edilmiş olan çalışma kapsamını oluşturan 33 kervansaraya ilişkin olarak yapılan literatür taraması sonucunda yapıların yapım tarihleri çeşitli kaynaklardan tespit edilmiştir ([3], [4], [7], [9], [13], [14], [15]). 21 adet yapının kitabesinin bulunmakta olup 13. yüzyıl yapıları oldukları belirlenmiştir. Bununla beraber 11 kervansarayın kitabesi günümüze ulaşmamıştır. 1 adet kervansaray yapısı ise 12. yüzyıl yapısıdır.



Şekil 2. Yapısal durumu iyi olan kervansaray örneklerinden, Zazadin Han, [16]

Çalışma kapsamındaki 9 adet kervansarayın literatürde adı geçmesine ve Çekül ipek yolu haritasında yerleri işaretlenmiş olmasına rağmen günümüze ulaşmadıkları saptanmıştır. 8 adet kervansaray bir duvar kalıntısı şeklinde günümüze ulaşmıştır. 2 adet yapı ise plan şemaları okunacak şekilde harabe halinde varlığını sürdürmektedir. Bu kervansaraylar; Kargı Han ve Eğirdir Han'dır. 14 adet yapı ise son dönemlerde gerçekleştirilen bütünlendirme niteliğindeki restorasyon çalışmaları ile günümüzde bir bütün olarak algılanmaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde yapısal durumları bakımından incelenen yapıların %42'si iyi durumda oldukları tespit edilmiştir. Günümüzde mevcut olmayan yapılar %27'lik dilimle azımsanmayacak yoğunluktadır. Kalıntı yapıların oranı % 24 iken bütünlüğünü önemli oranda yitirmiş yapılar ise çalışma kapsamındaki yapıların %6'sını oluşturur.

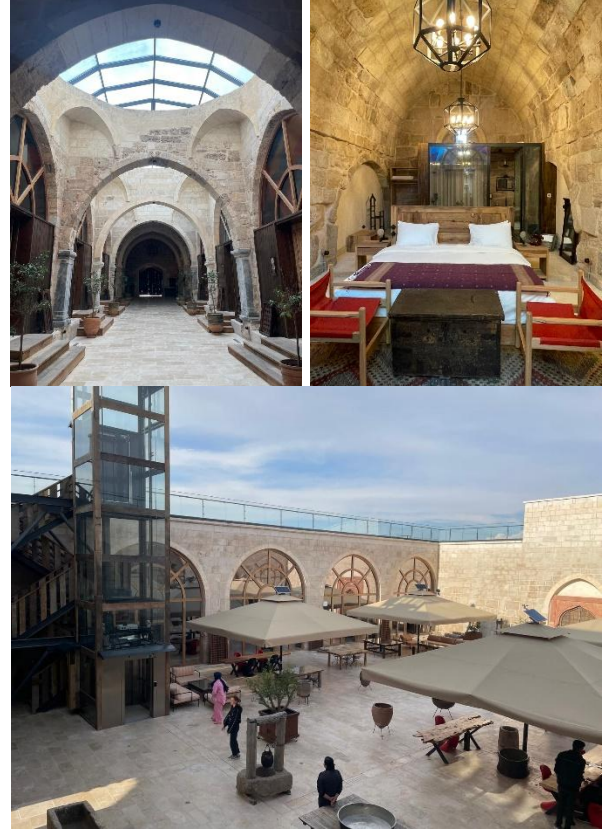


Şekil 3. Mola durak noktası işlevli kullanılan kervansaray örnekleri (Öresin Han, Alay Han, [16])

Kervansaraylar günümüz işlevleri bakımından incelenmiştir. Bu değerlendirmeye mevcut olmayan yapılar dahil edilmemiştir. 12 adet kervansarayın günümüzde herhangi bir işlevi yoktur. 8 adet kervansaray ise ticari amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. 2 adet yapı kültürel amaçlı işleve sahipken, 1 adet yapı dernek, 1 adet yapı cami olarak kullanılmaktadır. Bu veriler %50 oranı ile işlevsiz kervansarayların önemli bir yoğunluğu oluşturduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. İşleve sahip kervansaraylardan %33'ü ticari fonksiyonlu ve % 17'si diğer fonksiyonlara sahiptir.

Ticari amaçla kullanılan 8 adet kervansarayın %50 oranla 4 adedi mola fonksiyonlu durak yapısı, %37 oranla 3 adedi kafeterya işlevli, %13 oranla 1 adedi ise otel fonksiyonludur. Otel olarak kullanılan Obruk Han 2024 yılında

işlevlendirilmiştir. Bununla beraber kültürel amaçlı işleve sahip 2 adet yapı da müze olarak işlevlendirilmiştir.



Şekil 4. Otel işlevli Obruk Han, [16]

Geçici miras listesindeki kervansaraylar günümüzdeki konumları bakımından da araştırılmıştır. Yapısal olarak varlığını sürdüren 24 adet kervansarayın 14 adedi herhangi bir yerleşim içinde yer almamaktadır. 10 adet kervansaray konumu itibarıyla yerleşimin var olduğu bir dokuda bulunmaktadır. Bu veriler ışığında % 58 oranında kervansaray yapısının yerleşim dışında, kentsel dokudan izole bir konumda yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda % 42 oranındaki kervansarayların ise kent içi hanı konumunda olduğu söylenebilir.



Şekil 5. Yerleşim dışında konumlanan kervansaray örnekleri (Alay Han, Obruk Han, [16])

Konum ve işlevin çapraz olarak karşılaştırıldığı analizde yerleşim içinde yer alan kervansaraylardan önemli bir oranla %70'inin bir işleve kullanılmakta olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamındaki müze olarak işlevlendirilen 2 adet kervansaray yapısı için yerleşim içinde yer alan konuma sahip olanlar tercih edilmiştir. Yerleşimden uzakta konumlanan kervansaraylardan ise %35'i herhangi bir işleve sahipken, %43'ü kalıntı durumundadır. Yerleşim

dışında yer alan ve işleve sahip kervansarayların %60'ı günümüzde mola işlevli durak yapıları olarak kullanılmaktadır.



Şekil 6 Yerleşim içinde konumlanan ve müze işlevli Aksaray Sultan Han, [16], [17]

Konum ve yapısal durum çapraz olarak karşılaştırıldığında kalıntı durumundaki kervansarayların yüksek bir oranla %75'inin yerleşim dışında yer alanları kapsadığı sonucuna ulaşılmıştır. Harabe niteliği taşıyan ve yapısal olarak iyi durumda olarak tanımlanan kervansaraylar ise %50 olarak eşit oranlarda yerleşim içi ve yerleşim dışında konumlandırılmıştır.

Yapısal durum ve konumun çapraz olarak karşılaştırıldığı diğer bir analizde ise yapısal durumu iyi nitelikte olan kervansarayların %86'sının belirli bir işlevle kullanılmakta olduğu önemli sonucuna ulaşılmıştır. Ağzıkarahan'ın restorasyon geçirmiş olmasına rağmen işlevsiz bir yapı olduğu tespit edilmiştir.

IV. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anadolu İpek yolu üzerinde bulunan Selçuklu kervansarayları Selçuklu ticaret sisteminin ve mimari yapılanmasının esas birimi olmuşlardır. Bu yapılar Selçuklunun ekonomik yönden güçlü olduğu ve önemli tarihi yol ulaşımının yönetimini elinde bulundurduğu dönemlerde inşa edilmişlerdir. Ancak ipek yolunun önemini yitirmeye başlamasıyla kervansaraylar da eski önem ve işlevlerini yitirmeye başlamıştır. Bu süreçte kervansaray yapılarının bazıları tamamen yok olurken, bazıları ise günümüze kadar ulaşmıştır.

33 Selçuklu dönemi kervansaraya ilişkin kapsamlı bir literatür taraması ve saha verilerine dayanan çalışma, bu kervansarayların tarihi bütünlüğünün, güncel yapısal koşullarının, mekansal konumlarının ve çağdaş işlevlerinin çok boyutlu bir değerlendirmesini sunmaktadır. Yapıların zamansal dağılımı, esas olarak 13. yüzyılda yoğunlaşmıştır.

Koruma durumu açısından çalışma çeşitli bir yelpaze ortaya koymaktadır: Kervansarayların %42'si yapısal olarak iyi

durumda iken, %24'lük kısmının kısmi kalıntılar olarak varlığını sürdürmesi ve %6'sının ise ciddi yapısal kayıplar yaşaması bu kültürel miras varlıklarının büyük bir bölümünün ya yeterli koruma ve restorasyon aşamalarından geçmediğini ya da zaman içerisinde ihmal edildiğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber; literatürde ve tarihi haritalarda tanımlanmasına rağmen, %27 oranında yapının bugün fiziksel olarak var olmamaları zaman içindeki mimari kaybın ölçeğini göstermektedir.

Literatür taramasında ulaşılan görsel verilerle de Selçuklu kervansaraylarının tarihsel sürecinde fazla tahribata uğramış oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, [18], Selçuklu dönemi yapılarının ancak %55 kadarının günümüze kalabilmiş olduğunu ve bunların da bir bölümünün yıkıntı olduğunu; [5], kervansarayların hızlı bir biçimde yok olma sürecine girdiğini; [19] ise özgün yapısının biçimini, ilk düzenini koruyan çok az sayıda Selçuklu yapısı kaldığını çalışmalarında belirtmişlerdir. Selçuklu kervansaraylarının bu yok oluş süreçleri genel olarak yerleşim dokusunda uzak konumlanmaları, günümüzde devam etmeyen bir özgün işleve sahip olmaları, uzun yıllar boyunca müdahalede bulunulmayan yapı grubu olmaları ve yeniden işlevlendirme süreçlerinin daha erken tarihlerde olmamasından kaynaklanmaktadır.

Bu veriler, mevcut koruma politikalarının etkinliğinin sorgulanmasını gerektirdiği gibi, yapısal bütünlüğünü büyük oranda koruyan kervansaraylara yönelik sürdürülebilir kullanım ve işlevlendirme yaklaşımlarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda, kısmen veya büyük oranda zarar görmüş yapılar için ise, öncelikli müdahale stratejilerinin oluşturulması gerektiği sonucunu doğrulamaktadır.

Günümüzde varlığını sürdüren kervansarayların yaklaşık yarısının (%50) herhangi bir işlev üstlenmemesi, bu yapıların büyük bir bölümünün kültürel miras olarak korunmakla birlikte, aktif kullanıma kazandırılmadığını göstermektedir. Yeniden işlevlendirilen kervansaray yapılarının ticari kullanım örneklerinde durak noktası, kafeterya, otel olarak ön plana çıkması, bu yapıların hem ekonomik değer üretme hem de geçmişteki işlevlerine paralel şekilde yeniden yorumlanma potansiyellerini ortaya koymaktadır. Kültürel amaçla kullanılan kervansarayların müzeye dönüştürülmesi ise, yapının tarihsel kimliğini korumasını kolaylaştırabilir. Yeniden işlevlendirme süreçlerinin kervansaraylar üzerindeki olumlu ya da olumsuz sonuçları koruma politikaları bağlamında değerlendirilmelidir. Yapısal durumu iyi olmasına rağmen işlevsiz kalan yapıların yeniden değerlendirilmesi ve sürdürülebilir işlevler ile entegre edilmesi, hem yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması hem de kent/mekan belleğinin güçlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan çapraz analizler, kervansarayların konum, yapısal durum ve işlev ilişkisini çok boyutlu biçimde ortaya koymaktadır. Veriler, yerleşim içinde yer alan kervansarayların büyük oranda (%70) yeniden işlevlendirildiğini, buna karşılık yerleşim dışındaki yapıların önemli bir kısmının (%43) kalıntı düzeyinde kaldığını göstermektedir. Ayrıca, günümüzde işlev kazanan yerleşim dışı kervansarayların çoğunlukla mola yeri olarak kullanılması, bu yapıların özgün fonksiyonlarının çağdaş yorumlarla yeniden canlandırıldığını göstermektedir. Diğer yandan, kalıntı durumundaki yapıların %75'inin yerleşim dışı konumlanmış olması, terk edilen ya da kullanılmayan anıtsal yapıların zamanla daha fazla tahribata uğradığını ve koruma problemleri yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Buna karşılık,

yerleşimler içinde yer alan kervansarayların %70'i işlevsel olarak aktiftir ve bu da kentsel bağlam ile miras sürdürülebilirliği arasındaki pozitif ilişkiyi doğrulamaktadır. Özellikle, müzeye dönüştürülen tüm kervansaraylar yerleşim alanları içinde yer almaktadır ve bu da kültürel işlevlerin erişilebilir kentsel ortamlara entegre edilmesi tercihinin altını çizmektedir. Bununla beraber yapısal bütünlük ile aktif kullanım arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur.

Yapısal durumu iyi olan kervansarayların %86'sının belirli bir işleve sahip olması ise, fiziksel bütünlüğün, işlevsel süreklilikle doğrudan ilişkili olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda, yapının sadece ayakta kalması değil, aynı zamanda işlevlendirilmesi de sürdürülebilir koruma açısından önemli bir kriter olarak öne çıkmaktadır. Ancak Ağzıkarahan örneğinde olduğu gibi, restorasyon geçirmiş olmasına rağmen kullanılmayan yapılar da, işlevsellikten bağımsız restorasyon süreçlerinin uzun vadeli eylem planlamalarının yetersiz kaldığını göstermektedir. Sonuç olarak, konum, yapısal durum ve işlev arasındaki bu karşılıklı etkileşim, koruma ve yeniden işlevlendirme süreçlerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu araştırma Selçuklu kervansaraylarının günümüz durumlarının tespini yaparken aynı zamanda korumayı, işlevsel sürdürülebilirliği ve mekansal entegrasyonu da dikkate alan bütünsel miras yönetim stratejilerinin önemini vurgulamaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan kervansaray yapılarının Türkiye geçici miras listesinde yer almaları yapıların dünya mirası olma potansiyeli taşıdıklarının bir göstergesidir. Bununla beraber araştırma sonuçları bu kervansaray yapılarının listede adı yer almasına rağmen göz ardı edilemeyecek sayıda yapıların günümüzde var olmamaları veya bütünlükleri ile ciddi koruma sorunları taşımaları dünya mirası adaylıkları açısından sorunlar teşkil etmektedir. [20], çalışmalarında geçici miras listesine kaydedilen varlıkların, üstün evrensel değerlerinin yanı sıra bütünlük ve özgünlük niteliklerinin henüz doğrulanmış kabul edilmediği; bu nedenle Dünya Miras Listesi'ne adaylık sürecine geçildiğinde, söz konusu değerlerin ispatına yönelik kapsamlı bir teknik ve bilimsel çalışma yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda geçici miras listesindeki ulusal seri miras Selçuklu kervansaray yapılarının dünya mirası olabilme potansiyelleri yeniden ele alınmalıdır. Ayrıca literatür çalışması ve saha araştırması sonucunda elde edilen verilere göre İpekyolu güzergahında yer alan kervansaraylar 33 adetten daha fazladır. Olası bir seri miras adaylığı söz konusu olduğunda Selçuklu kervansaray yapılarının literatür, tespit ve envanter çalışmaları detaylı şekilde yapılarak, üstün evrensel değerleri, özgünlük ve bütünlük durumları ortaya konmalıdır.

KAYNAKLAR

- [1] T. Baykara, *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi XI. ve XIV. Yüzyıllar*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- [2] Y. Bedirhan, *Selçuklular ve Kafkasya*, Konya, Çizgi Yayınevi, 2000.
- [3] H. Acun, *Giriş ve Yol Haritası. Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları* (Ed. Hakkı Acun), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
- [4] A. Baş "Beylikler Dönemi Hanları" Yayınlanmış Doktora Tezi, Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- [5] C. Binan, "13. yüzyıl kervansarayları koruma ölçütleri üzerine bir araştırma" Doktora tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1990.
- [6] (2012) ÇEKÜL Web Sayfası. [Çevrimiçi]. https://www.cekulvakfi.org.tr/sites/default/files/dosyalar-haber/ipekyolu_harita_min.pdf
- [7] M. K. Özergin, "Anadolu Selçukluları Çağında Anadolu Yolları", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1959.

- [8] O. C. Tuncer, *Anadolu Kervan Yolları*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2007.
- [9] G. Günel, *Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'da İpek Yolu Kervansarayları-Köprüleri*. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 29, 2010.
- [10] K. Özcan, "Anadolu Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri", *Basılmamış Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2005.
- [11] (2025) UNESCO Web Sayfası. [Çevrimiçi]. whc.unesco.org/.
- [12] (2025) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sayfası. [Çevrimiçi]. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44413/selcuklu-kervansaraylari-denizli-dogubayazit-guzergahi.html>
- [13] C. Parla, *Alaeddin Keykubad Dönemi Işığında Anadolu Selçuklu Devletinde Yapı Organizasyonu*. *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3, Eskişehir, 2002.
- [14] A. Denkbalant, "Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2004.
- [15] A. Tükel Yavuz, *Kervansaraylar. Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu*, 2, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2006.
- [16] Y. Akcakaya, Arşivi, 2024.
- [17] (2025) Anadolu Ajansı Web Sayfası. [Çevrimiçi]. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/sultanhanli-kervansarayina-bu-yil-750-bin-ziyaretci-bekleniyor/2872813>.
- [18] E. Madran, E., ve Z. Bayburtluoğlu, *Türk-İslam Yapıları Üzerine Sayısal Sınamalar*, 8. Türk Tarihi Kongresi: Tebliğler, 1976.
- [19] D. Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- [20] E. Uluhan ve A. E. Yıldırım, *Temsili, Dengeli ve Güvenilir Bir Liste İçin: Türkiye'nin Dünya Mirası Adaylıklarının Gözden Geçirilmesi*. *İdealkent*, 7(19), 2016.